

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

A hungarikumok és a helyi értékek szerepe, kiaknázásuk lehetőségei kulturális és turisztikai tevékenységeink során

Dr. Tózsér Anett
Kutató

„Közművelődés és Településfejlesztés” című szakmai fórum
Gyöngyház Kulturális Központ és Könyvtár
Soltvadkert, 2024. április 17.

A primer kutatás vizsgálati területei

- A hungarikum mennyire meghatározó tényezője a településfejlesztésnek; hogyan viszonyul hozzá a település vezetése;
- hogyan viszonyul hozzá a lakosság.
- A hungarikum milyen szinteken (települési, regionális, országos, nemzetközi) gyakorol hatást a munkahelyteremtésre és a közösségekre.
- Milyen mértékű hatást gyakorol a munkahelyteremtésre, a vállalkozásokra és az együttműködésekre az adott településen és az adott térségben.
- Hogyan és milyen eszközökkel lehetne nagyobb mértékben hasznosítani a hungarikumot a települési identitás erősítése érdekében.

A vizsgálati csoportok a Hungarikum Gyűjtemény alábbi kategóriáiból:

- Világörökségek (8 érték – 27%): kulturális örökség, természeti környezet.
- Agrár- és élelmiszeripari termékek (12 érték – 40%): agrár-élelmiszergazdaság; turizmus és vendéglátás.
- Kulturális örökségek (10 érték – 33%): kulturális örökség; épített környezet.

A hungarikum fogalma

— *A hungarikum olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó érték, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye.*

Csak Magyarországra jellemző, különleges, egyedi minőségű magyar termék, vagy csak Magyarországon megtalálható, egyedülálló természeti vagy kulturális érték: csak Magyarországon megtalálható, őshonos vagy itt nemesített állat- és növényfaj, különleges magyar népművészeti, képzőművészeti, építészeti alkotás, emlék, zene, nyelv és a magyar irodalom” (Hungarikum Törvény, 2012).

— A nemzeti értékeket gazdagítják a Magyarországon élő nemzetiségek, a határon túli és a világban élő magyarok és magyar közösségek értékei.

— Kategóriák: agrár- és élelmiszergazdaság (26 db), egészség és életmód (5 db), épített környezet (1 db), ipari és műszaki megoldások (3 db), kulturális örökség (40 db), sport (3 db), természeti környezet (3 db), turizmus és vendéglátás (8 db).

— A törvény erejénél fogva hungarikumok az UNESCO világörökségi helyszínek és a szellemi kulturális örökség értékei.

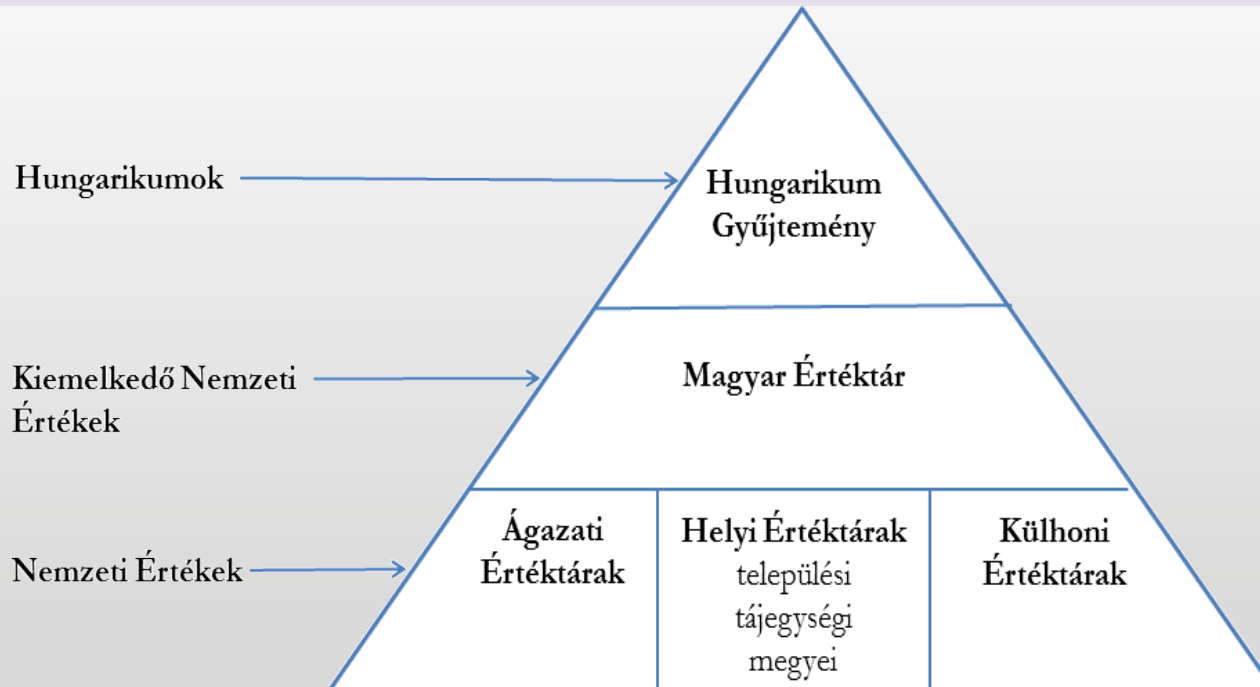
A hungarikum mozgalom fejlődése

1. Európa Vidékei programhoz csatlakozás (1998). A tagországok mező- és élelmiszergazdasági termékeket gyűjtöttek össze. A hazai megvalósulása a *Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) program*.
2. *Hungarikum Club* (2000): magyar értékek minőségi védjeggyel való ellátása./Herendi Porcelánmanufaktúra Rt., a Pick Szeged Rt., a Tokaj Kereskedőház Rt., a Zwack Unikum Rt./Halasi Csipke Alapítvány, Pető Intézet.
3. *Premium Hungaricum Egyesület* (2004): egyedülálló minőséget képviselő Kárpát-medencei élelmiszeripari KKV-k támogatása.
4. 77/2008. VI.13. OGY határozat, a hungarikumok védelméről – hungarikum rendszerezésére; 122/2008. XI.28. OGY határozat – törvényjavaslat előkészítése (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium).
5. *Parlamenti Hungarikum Munkacsoport* (2009).
6. *Hungarikum Szövetség* (2011).
7. 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról (2012. április 2).

A Nemzeti Értékpiramis működése

- A kormányrendelettel létrehozott alulról felfelé épülő rendszer alapja három pillérre épül.
- *Nemzeti értékek*: a helyi (települési, megyei, tájegységi), az ágazati és a külhoni értéktárak.
- *Kiemelt értékek*: nemzetünk szempontjából meghatározók, hírünket viszik a világban.
- *Hungarikum*: egyedi tulajdonságai és minősége révén túlmutat a kiemelt értékeken.
- Külhoni Nemzetrészt Értéktárak: a Hungarikum Tv. 2015. évi módosításával elindult hazai mintára a külhoni értékgyűjtés. A piramis szintjein vannak nemzetiségekhez köthető értékek is.

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

Bács-Kiskun Vármegye kiemelt nemzeti értékei

Hungarikum (89/7)	Hungari- kummá válás	Kategória	Település
1. Halasi csipke	2014	kulturális örökség	Kiskunhalas
2. Kalocsai népművészet	2014	kulturális örökség	Kalocsa
3. Kalocsai fűszerpaprika-őrlemény	2014	agrár- és élelmiszer-gazdaság	Kalocsa
4. Bajai halászlé	2015	turizmus-vendéglátás	Baja
5. Kodály-módszer	2017	kulturális örökség	Kecskemét és más települések
6. Magyar Tanya	2017	kulturális örökség	Alföld települései
7. Magyar népmesék rajzfilmsorozat	2020	kulturális örökség	Kecskemét és más települések
Kiemelt nemzeti érték (152/12)	Kiemelt nemzeti értékké válás	Kategória	Település
8. Kecskeméti barackpálinka	2013	agrár- és élelmiszer-gazdaság	Kecskemét
9. Mathiász János szőlőnemesítő és borász életműve és szőlőfajtái	2013	agrár- és élelmiszer-gazdaság	Kecskemét
10. Gemenci gímszarvas	2017	turizmus és vendéglátás	-
11. Kecskeméti szecessziós városmag, Cifrapalota	2020	épített környezet	Kecskemét
12. Szentkirályi ásványvíz	2021	agrár- és élelmiszer-gazdaság	Szentkirály

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye kiemelt nemzeti értékei

Hungarikum (89/4)	Hungari- kummá válás	Kategória	Település
1. Karcagi Birkapörkölt	2013	turizmus és vendéglátás	Karcag
2. Magyar cimbalom	2016	kulturális örökség	-
3. Tiszai halászlé	2017	turizmus és vendéglátás	-
4. Tiszavirág és Tiszavirágzás	2020	kulturális örökség	Tisza folyóhoz kapcsolódó
Kiemelt nemzeti érték (152/6)	Kiemelt nemzeti értékké válás	Kategória	Település
5. Mezőtúri fazekasság	2013	kulturális örökség	Mezőtúr
6. Jászkürt – Lehel kürtje	2020	kulturális örökség	-

A hungarikumok szerepe az identitás formálásában

- A nemzet pozitív önértékelésének, az életképes nemzettudat kialakulásának feltétele az, hogy pozitív tulajdonságokkal legyen felruházva.
- A nemzeti identitás mellett a lokalitás felértékelődik. A lokális, endogén erőforrások szerepe nő.
- A helyi jellegzetességek, a minőségi áruk és szolgáltatások a globalizációval szembeni védelem eszközei.
- Munkahelyteremtés, alapanyag-előállítók bevételeinek, helyi adóbevételek növekedése, közösségépítés, tradíciók megőrzése.
- Az autentikus kínálat iránti igény nő, ebből gazdasági haszon és az infrastruktúra fejlődése származik.
- Bemutatható formák: fesztiválok, tematikus utak, vásárok („*megalkotott hagyományok*” – *Pusztai B.*)

A kérdőíves vizsgálat eredményei

— Települési szintű munkahelyteremtés:

- világörökségek jelentősebb potenciál (50%);
- kulturális örökségek (30%);
- élelmiszeripari termékek (17%).

— Legtöbb vállalkozás, foglalkoztató:

- Budapesti világörökségi együttes és tokaji borvidék (100 felett; 51-100) – 1000 fő felett;
- Tokaji aszú (100 feletti) – 101–200 fő;
- Hévízi-tó (100 feletti) – 101–200 fő;
- Kalocsai népművészet (21-50) – 101–200 fő;
- Kalocsai fűszerpaprika-őrlemény (21-50) – 201–300 fő;
- Bajai halászlé (21-50) – 300 fő felett;
- /Halasi csipke – 11–20 fő; Karcagi birkapörkölt – 1–10 fő/

— Térségi szintű munkahelyteremtés

- élelmiszeripari termékek - jelentős potenciál (30%) /17%
- világörökség (25%) /50%
- kulturális örökség (20%) /30%

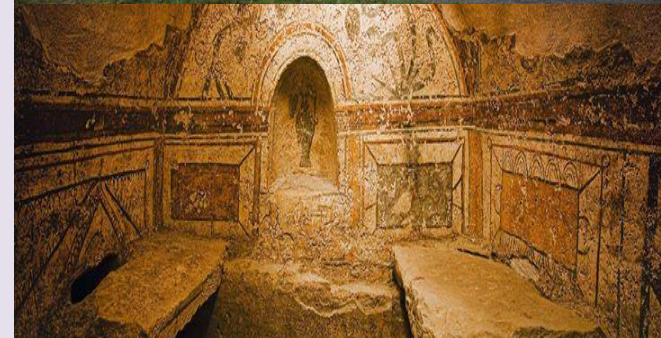
— Kismértékű térségi gazdasági hatás. Jelentősebb a települési, mint a térségi munkahelyteremtő hatás két csoport esetében.

A kérdőíves vizsgálat eredményei

- Az értékek jelentősebb hatást gyakorolnak a térségi közösségépítésre, mint a munkahelyteremtésre, de jelentősebb a települési, mint a térségi közösségépítő hatás.
- *Közösség szervezés szintjei:*
  - világörökségek – országos vagy nemzetközi szint;
  - kulturális örökségek – települési-regionális; – *lokális szinten határozzák meg a hagyományok továbbélését.*
  - élelmiszeripari termékek – települési-regionális; (*harmada gyenge közösségépítő potenciált jelez!*).
- Térségi közösségi hatás:
  - kulturális örökségek (50%) /**2/3** - legjelentősebb hatás a térségi és a települési együttműködésekre.
  - élelmiszeripari termékek (30%) /**67%**
  - világörökségek (30%) /**63%**

Bács-Kiskun vármegyei és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei hungarikumok

Településhez kapcsolódó hungarikumok	Hatás a településfejlesztésre	Lakosság viszonyulása	Hatás a települési/térségi munkahelyteremtésre	Hatás a települési/térségi közösségépítésre
Kalocsai népművészet	9	5	3	5
Halasi csipke	9	5	2	5
Kalocsai fűszerpaprika-őrlemény	5	5	5	5
Bajai halászlé	5	5	4	5
Karcagi Birkapörkölt	5	5	2	5

A hungarikumok hasznosításának lehetőségei

Világörökségek:

- Önkormányzatok, vállalkozások, civil szervezetek együttműködésének erősítése.
- Világörökség fejlesztési program integrálása a támogatási rendszerekbe.
- A fiatalok megszólítása, az értékek átörökítése, oktatásba integrálása.
- Marketing támogatások; kommunikációs eszközök (reklám és média eszközök, kiadvány, holnap, rendezvények).

Élelmiszeripari termékek:

- Egységes minőségbiztosítás, védjegyrendszer, termékvédelmi és örökségmegőrző pályázatok, örökségőrök személyi támogatása, örökség őrhelyek támogatása. Nagy kézi munkaerőt igénylő tevékenységek támogatása.
- Termék manufaktúra létrehozása: a gyártás teljes folyamatának bemutatása kóstolással, vásárlással.
- Regionális szintű kommunikációs eszközök, kiadvány, imázsfilm, online eszközök, kiállításokon részvétel, rendezvények.

Kulturális örökségek:

- Minőségi tanúsítvánnyal ellátott hungarikum bolthálózat.
- Vonzerőfejlesztés (tárgyi és szellemi örökséget bemutató múzeum)
- Marketingkommunikációs tevékenység (média- és reklám eszközök, kiadványok, ismeretterjesztő programok, népfőiskola, táborok, konferenciák, továbbképzések, a fiatalokat is bevonó rendezvények, interaktív programok).
- A gyermekek megismerkedjenek a az értékekkel, ez erősítheti a település megtartó erejét, elősegítheti azt, hogy a fiatalok a szülőföldjükön maradjanak.

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

Összefoglalás

- A települési marketing tevékenység erősítése és az értékek bevonása a településfejlesztésbe.
- Kismértékű települési és térségi munkahelyteremtés – a lehetőségek hatékonyabb kihasználása.
  - Települési: élelmiszeripari termékek (2/3); világörökségek (50%); kulturális örökségek (40%)
  - Térségi: élelmiszeripari termékek (50%), világörökségek (2/3), kulturális örökségek (60%).
- Gyenge közösség szervező potenciál – élelmiszeripari termék!

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

A matyó népművészet hatása a matyóföldi turizmusra

A kutatás célja és módszerei

— *A kutatás háttere:*

- Hungarikum kutatás folytatása (2021).
Altéma a matyó népművészet.
- Egy hetes kutatótábor az ELTE néprajz szakos hallgatóinak (2021. szept.).
- Helyszín: Matyóföld (Mezőköves, Tard, Szentistván).

— *Szakirodalmi vizsgálat:*

- A matyók eredete.
- A matyó hímzés, viselet, szokások.

— *Strukturált interjúk (12 téma):*

- A matyó identitás;
- A matyó népművészet és a turizmus;
- A matyó hagyományőrzés (matyó lakodalom);
- A matyó díszítőművészet mint hungarikum;
- A matyó népművészet terei, reprezentációi;
- A Matyóföld kulcsembereinek hatása;
- A matyó népművészet revitalizációja;
- A matyó népművészet nemzeti és nemzetközi kapcsolatai.

A kutatás célja és módszerei

— Kutatási kérdések:

A matyó népművészet és a matyóföldi turizmus kapcsolata

- száz évvel ezelőtt;
- napjainkban: vendégforgalom; marketing tevékenység.

— Hipotézis:

- *Annak ellenére, hogy a matyó népművészet az utóbbi években több kitüntető címben is részesült (UNESCO szellemi kulturális örökséggé, hungarikummá válás), a matyóföldi vendégforgalomra elsősorban nem a matyó népművészet van hatással, hanem a Zsóry Gyógy- és Strandfürdő.*
- *Ugyanakkor megállapítható, hogy a matyó népművészet iránti érdeklődés növekedést mutat az előbb említett elismeréseknek köszönhetően.*

— 7 interjúalany:

- Tard polgármestere
- Mezőkövesdi Tourinform Iroda vezetője
- Mezőkövesdi Művelődési Ház igazgatója
- Matyó Kertbarát Egyesület elnöke
- Galéria Vendégház tulajdonosa
- Matyó Nagymama Klub vezetője
- mezőkövesdi református lelkész

A matyó örökség jelentősége

- Mezőkövesd és környékének lakossága. A matyók önazonosságát Mezőkövesd hordozta.
- Katolikus vallásosság.
- A 19. század végén tarka, szabadrajzú hímzés. Lakástextileken, vászon, bőr felületen. A legjellegzetesebb motívum a matyó rózsza.
- Színes viselet.
- UNESCO szellemi kulturális örökségét összegyűjtő reprezentatív listán (2012).
- Hungarikumok Gyűjteményben „törvény általi hungarikum” (2013)

A matyó hímzés

- Szabadon szerkesztett, zsúfolt minták. A virágok sokszínűsége, a motívumok egybefűzése.
- Rózsák sokfélesége: méretben nőttek, újabb szirmok, tenyérszerű rózsák, ellentétes színek.
- 1860-as évektől, szűcshímzésből.
- Piros szín dominanciája, mellette a kék, zöld, sárga, rózsaszín, lila.
- Először lepedővégek, párnák hímzése.
- Íróasszonyok (1880-1890). Öreg Kisjankó Bori, Rakamazi Erzs, Öreg Pék Panni.
- Kisjankó Bori (1876–1954): „Százrózsás” íróasszony: legtöbb motívum, szabályok elhagyása. 1953-ban Népművészet Mestere kitüntetés.

A matyó viselet

- *Női viselet*: hosszú, harang alakú, ráncokba szedett, hendergő szoknya, piroslipés ingváll, fejdísz. Kontyot védő kúp alakú tok, főkötő: sátoros kendő, kövesdi csavarítós kendő. Fekete hímzett surc.
- *Férfi viselet*: borjúszájjú, rövid derekú ing. Cifra szűr.
- 1910-es évektől: kézzel készített motívumok helyett Csehországból „ragyogók”. A summás apa egy nyári jövedelme. „Hadd korogjon, csak ragyogjon”.
- 1920-as évekre: elszegényedés. 1925. február 25. Elégették a ragyogóikat, viselésük tilalma.
- Az 1950-es évekig hordták a hétköznapiakon. Ezután bekerült a múzeumokba. Rendezvényeken viselik.

A matyóföldi turizmus száz évvel ezelőtt: a beutazó turizmus

— *Matyó lakodalmas*

- Millenniumi ünnepeken budapesti bemutatás (1896).
- A főúri farsangi szezonban (Izabella-bál) mágnás szereplők adták elő az Operaházban (1911).
- Ma: lakodalmas menet vonulása, stafírungról szekéren körbevitel, tájház bemutatás, vacsora, menyasszonytánc.

— *1930-as évek:*

- A MÁV Budapestről Miskolcra indított „filléres gyors” vonata.
- Matyóház (1933): vendéglátás, múzeum, vásárlási lehetőség.
- Kisjankó Bori háza: nyitott, élő múzeum. Külföldi turisták, protokollvendégek, magyar értelmiség, művészvilág.
- Sziámi (Thaiföld) uralkodó pár látogatása 1934-ben.

— *1951–2004: Matyó Népművészeti és Házipari Szövetkezet*

- 2000 főnek munkalehetőség. Blúzok, lakástextilek, matyó babák, más ajándéktárgyak.

A matyóföldi turizmus napjainkban

— *Múzeumok:* Matyó Múzeum, Hajdu Ráfis János Mezőgazdasági Gépmúzeum, Kisjankó Bori Emlékház, Takács István Gyűjtemény, Népi Művészetek Háza, Tardi és szentistváni tájház.

— *Kiemelt rendezvények:*

- *Kisjankó Bori Országos Hímzőpályázat és Kiállítás* (1962 óta 3 évente)
- *Százrózsás Hímzőpályázat és Kiállítás* (2002 óta 3 évente)
- *Matyóföldi Folklórfesztivál, Matyó Húsvét, Matyó Rózsa Ünnepe* (2013).

— *Hadas városrész fejlesztése.*

Település	Civil szervezet
Mezőkövesd	Matyó Népművészeti Egyesület
	Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület
	Matyó Nagymama Klub Egyesület
	Matyó Kertbarát Egyesület
	Mezőkövesdi Városvédő és Városszépítő Egyesület
	Matyóföldi Amatőr Művészek és Művészetpártolók Egyesülete
	Matyó Néptáncgyűttes
Tard	Százrózsás Néptáncgyűttes
	Gyöngykaláris Néptáncgyűttes
	Tardi Hagyományőrző Egyesület
	Tardi Hagyományőrző Pávakör
	Tard Turizmus Egyesület
MEMOART Kulturális Közhasznú Egyesület	
Szentistván	Szentistváni Hagyományőrző Egyesület
	Gyöngyösbokrétás Hagyományőrző Egyesület
	Karczos Murci Hagyományőrző Egyesület

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

A kereslet változása az elmúlt 10 évben

- Mezőkövesden 2011-ben 40 ezer vendég 111 ezer vendégéjszaka; 2019-ben 66 ezer vendég 157 ezer vendégéjszaka.
- Legnagyobb vonzerő: Zsóry Gyógy- és Strandfürdő.
- A fürdő látogatószáma 400 ezer fő/év (helyi lakosság, gyógykezelésre vagy rekreációs céllal érkezők, házat vásárlók – lengyelek, szlovákok).
- Balneo Hotel Zsori Termal & Wellness (2008) a legnagyobb kapacitású szálláshely Zsóryban.
- Magánszálláshelyek felújítása. A városközpontban kevesebb szálláshely.
- A Matyó Múzeum látogatószáma 15 ezer fő/év.
- Múzeumi kedvezménycsomag: Matyó Múzeum, Hadas városrész, Takács István Gyűjtemény és Mezőgazdasági Gépmúzeum.
- Utazási irodáknak termékcsomagok összeállítása.

Az elmúlt 10 év turisztikai marketing tevékenysége

- Mezőkövesden kevés forrás van marketingtevékenységre (kiállítások, kiadványok). TV és online hirdetésekre nincs.
- Fürdő marketingje: a fürdőt üzemeltető cég forrása.
- A városi honlap – lakosoknak, turistáknak.
- Mezőkövesd közösségi profil. A Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület oldala, turisztikai tartalmak.
- A Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület tagja az Eger Térsége Egyesületnek (2009, 16 tag). Együttműködés Egerrel, Szilvásváraddal, Egerszalókkal, Bogáccsal.
- Együttműködés a matyó település között a rendezvényeken. Közös kiadvány, kiállításokon megjelenés.

Összefoglalás, következtetések

- *A hipotézis első része (amely szerint annak ellenére, hogy a matyó népművészet az utóbbi években több kitüntető címben is részesült, a matyóföldi vendégforgalomra elsősorban nem a matyó népművészet van hatással, hanem a Zsóry Gyógy- és Strandfürdő) beigazolódott,*
- *a másik része (...ugyanakkor megállapítható, hogy a matyó népművészet iránti érdeklődés növekedést mutat az előbb említett elismeréseknek köszönhetően) nem nyert igazolást.*
- Kezdeményezések:
  - kombinált múzeumi belépőjegy;
  - utazási irodáknak termékcsomagok;
  - Matyó Múzeumban interaktív eszközök;
  - Matyó Rózsa Ünnepe megszervezése;
  - térségi együttműködések; beruházások.

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

Matyóföldi identitásra vonatkozó eredmények

- Ma 50-70 főnek biztosítanak jövedelmet a matyó népművészetre épülő iparágak.
- Matyó Népművészeti Egyesület és az önkormányzat közmunka programja, megváltozott munkaképességű munkatársak foglalkoztatása.
- Sokan hobbiként művelik, családjuknak varrnak, hímeznek.
- Tardon működő vállalkozás: Matyodesign.
- Az itt élők nagyrészt pozitívan viszonyulnak a matyó népművészethez – rendezvények látogatottsága, gazdag civil élet.
- Fiatalok elérése:
  - A tantervi programokba beépítik a matyó népművészetet.
  - Utánpótlás néptánccsoportok (óvodai, ifjúsági tánccsoportok).
  - Hímzésoktató anyag pályázati forrásból.
  - Hímző táborok nyaranta.
  - Matyó Múzeumban interaktív eszközök.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Dr. Tőzsér Anett

anett.tozser@nski.gov.hu

Nemzetstratégiai Kutatóintézet

www.nski.hu